

о. Мирон Бендик, ректор

Блаженніший патріарх Йосип Сліпий називає Київську митрополію Матір'ю українських вірних. Слово «матір», ужите патріархом, – не просто метафора. Воно похідне від грецького «метер» (мати) – слова, яке дало початок назві «митрополія». Дітьми Київської Церкви-Матері є й вірні УГКЦ, які плекають традицію римського сопричастя Київської Церкви. Сопричастя це полягає в тому, що, за словами патріарха Йосипа, «для київського християнства розуміння Вселенської Церкви, в першу чергу як цілості Містичного Тіла Христа, було вище понад юрисдикційні спори і роздори». Слово «митрополія», вжите в «Заповіті» патріарха, є синонімом слова «Церква» і навіть «Церква-Мати».

Поруч із еклезіологічним, слово «митрополія» означає також канонічне структурування Церкви. Київська Церква з певного моменту свого розвитку була структурована в Київську, а пізніше також у Галицьку митрополію, щоб остаточно набути структури Києво-Галицької митрополії і всієї Русі. Починаючи з XIX століття, цю канонічну структуру стали еклезіологічно називати Українською Греко-Католицькою Церквою. Трагічною була подальша доля цієї Церкви, канонічну структуру якої було послідовно знищено (в XIX ст. – Київську, а в XX ст. – Галицьку митрополію). Це була Голгофа Церкви. Знищення структур не було, однак, знищенням Церкви. Про її існування, зокрема, на поселеннях, засвідчили саме структурні «знаки часу», коли в II половині XX століття були встановлені митрополії в Канаді і США, а також Перемисько-Варшавська митрополія в Польщі. Ці «знаки» були неначе провісниками грядучого воскресіння УГКЦ в Україні. Коли Церква «воскресла у славі», то поступово були відновлені і її структури – Київська і Галицька митрополії. Більш того. Галицька митрополія, неначе «Церква-Мати», «народила» три нові митрополії – Львівську, Івано-Франківську і Тернопільсько-Зборівську. Ці відновлені старі і утворені нові канонічні структури є зовнішнім, інституційним вираженням внутрішнього, єхаристійно-еклезіального розвитку помісності УГКЦ. Хотілося б звернути увагу саме на богословське розуміння процесу дозрівання УГКЦ до еклезіальної повноти, яка вимагатиме для свого вираження патріаршого канонічного статусу.

Божественною основою земної, людської реальності Церкви є евхаристійне зібрання. Заради нього збирається й існує Церква (грецькою «екклесія» – зібрання). Зібрана спільнота охрещених в ім'я Пресвятої Трійці причащається Тіла і Крові Христової. Причасники стають по благодаті Тим, Кого причащаються, тобто Тілом Христа (Церквою). Очолює евхаристійне зібрання, тобто Церкву, єпископ, якому ієрархічно співслужать священики, диякони і миряни. Ця очолена єпископом евхаристійна реальність Церкви, розвиваючись і приєднуючи до себе місцеву спільноту через створення парафій, остаточно канонічно оформлюється в єпархію, котра також позначає перший етап у розвитку помісної Церкви. Становлення і розвиток помісності відбувається «воплоченням» Слова Божого, яке лунає в євангельській проповіді, в місцеву культуру, тобто інкультурацію Євангелія.

Єпархія або місцева Церква розвивається не лише через евхаристійне сопричастя її членів до Христа й одне до одного, але й також у сопричасті насамперед із Церквою-Матір'ю, від якої отримала проповідників Євангелія, просвічення вірою і Таїнство Хрещення. В цьому сопричасті виявляється одна свята, соборна і апостольська Церква. Разом з тим, місцева Церква (єпархія) розвиває евхаристійне сопричастя з сусідніми єпархіями. Сопричастя між ними від апостольських часів виражалося в факті поставлення єпископа однієї з єпархій єпископами інших єпархій: «Єпископа нехай поставляють два чи три єпископи» (Апостольське правило, 1). Наступним етапом розвитку сопричастя єпархій є їхнє об'єднання в архієпархії: «Єпископам кожного народу належить знати першого з-поміж них і визнавати його як Главу і нічого понад їхню владу не діяти без його думки... Бо так буде однодумність і прославиться Бог у Господі у Святому Дусі, Отець і Син і Святий Дух» (Апостольське правило, 34). Видимим виявом сопричастя єпархій та їх єпископів є обраний ними архієпископ, а очолювана ним єпархіальна Євхаристія називається архієпархіальною. Архієпархія постає органічним зростанням єпархій, на підставі близьких культурних, мовних, звичаєвих особливостей місцевих людей. Для їхньої родової, племінної чи регіональної спільноти архієпархія закладає духовні підвалини, започатковуючи місцеву церковну традицію. Коли розвиток архієпархії потребує створення в її рамках нових єпархій, то про це дбають єпископи на чолі з архієпископом. «Народженням» нових єпархій спільної традиції архієпархія стає митрополією (з грецької «метера» – мати, «поліс» - місто), тобто Церквою-Матір'ю, а місто – осідок митрополита – стає містом-матір'ю – «матір'ю городів», тобто нових єпископських осідків. Помісна Церква, канонічно оформлена в митрополію, існує на підставі власної сформованої традиції. Цей статус із грецької називають автономним чи з латинської (*sui juris*) самоправним.

На певному етапі служіння Церкви євангелізація охоплює всю спільноту, об'єднану мовно, історично й культурно, тобто етнічно на всіх землях її компактного проживання. Це – національна спільнота, тобто найбільш розвинена форма спільноти природної.

Охопленням національної спільноти Церква досягає повноту помісності. З Церквою і в ній ідентифікує себе конкретний народ, вона є духовним фундаментом єдності народу й нації, через оцерковлення творячи з нього Народ Божий. Єдність цього народу має соборний характер. Церква вшановує особливості регіональних субетносів, створюючи для кожного митрополічу канонічну структуру. Нові митрополії «народжуються» від вже існуючої, немов «діти» від «матері». «Материнська митрополія» стає центром сопричастя нових митрополій, а її митрополит – видимий знак цього сопричастя – стає Главою Церкви, старшим між митрополитами отцем, тобто патріархом. Канонічний статус повністю зрілої (помісної) Церкви є патріаршим, тобто повністю самоуправним (автокефальним). Батько і Глава (патріарх) помісної Церкви перебуває у вселенському сопричасті Церков через сопричастя віри і Таїнств із вселенським архієреєм, наступником апостола Петра. Це сопричастя може бути прямим або через Главу помісної Церкви-Матері.

Наша Церква належить до християнського Сходу, який, за словами блаженного Івана Павла II, папи римського, «звертає увагу на народи та на їхні культури» (Світло Сходу, 7), завдяки чому досягається «вдала інкультурація Євангелія» (там само). У I тисячолітті вона існувала в єпархіях або місцевих Церквах, єпископи яких брали участь у Вселенських Соборах (Готська єпархія, Скіфська єпархія). У IX столітті за князя Аскольда Церква отримала архієпископську структуру з центром у Києві, коли 862 року Ігнатій, патріарх Царгородський, вислав на Русь шість єпископів на чолі з архієпископом Михаїлом Сирином. З часом Київська архієпархія виростає до митрополії через створення нових єпархій. До XV століття Київська митрополія охопила «всю Русь» - саме як народ та його культуру, про що й засвідчив додаток «всієї Русі» до титулу «митрополита Київського». Тому цілком закономірно вже в XVII столітті виникло питання про патріарший статус митрополії Київської і всієї Русі, в якому помісність Руської Церкви отримала б відповідне канонічне оформлення.

2011 року, утворивши три нові митрополії, Києво-Галицька митрополія УГКЦ почала діяти фактично як помісна патріарша Церква. Адже патріархат – це насамперед еклезіальна реальність помісної Церкви, «овоч дозрілої християнської свідомості у Божому Люді, у всіх його складових частинах» (Й. Сліпий, Заповіт). Патріархат УГКЦ у богословському сенсі – це динамічне зростання свідомості Божого Люду, яка в певний момент переросте свідомість конфесійну. Тоді це вже не буде конфесійний патріархат УГКЦ чи УПЦ КП, а патріархат Київської Церкви. Патріархат – це також дозрівання свідомості Божого Люду від залежності до сопричастя як між конфесіями і юрисдикціями всередині Київської Церкви, так і з Церквами-Сестрами Сходу і Заходу. Після того настане час подумати, яким канонічним способом оформити патріархат Києво-Галицький і всієї Русі, щоб канонічна назва справді відображувала те, ким ми були, ким є і ким хочемо бути в майбутньому.

Мирон Бендик. БОГОСЛОВ'Я ЦЕРКОВ У ХХІ СТОЛІТТІ//Богословія 66 (2002) 20-31.